

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Muhammad Noman KOHISTANI**

Meltem ECE ÇOKMUTLU***

ÖZET

Bu çalışma lisans düzeyinde eğitim alan öğrencilerin İslami Finansal Okuryazarlık (İFO) kültür düzeyini ve bu kültürü etkileyen psikolojik faktörleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada bir “İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği” üzerinden Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi’nde anket yöntemi ile veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Bağımsız örneklem t testi, Anova, Games-Howell ve Horchberg’s GT2 post-hoc analizleri ve Pearson korelasyon testi analizde kullanılan yöntemlerdir. Araştırma bulguları incelendiğinde İFO alt kriterlerinden dindarlık boyutunun en yüksek puana sahip olduğu görülmüştür. En düşük puana sahip boyut ise çaresizlik boyutunda gerçekleşmiştir. Araştırma neticesinde, İFO düzeyindeki toplam artışın alt kategorilerindeki artışa bağlı olduğu ve farkındalık düzeyleriyle ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: FİNANSAL OKURYAZARLIK, İSLAMİ FİNANS, İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK, T TESTİ, ANOVA, KORELASYON

---

* Bu çalışma Muhammad Noman KOHISTANI tarafından hazırlanan “Üniversite Öğrencilerinin İslami Finansal Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Bilim Uzmanı, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, e mail:noman.kohistani@yahoo.com, ORCID: 0009-0006-0248-4581

*** Dr. Öğretim Üyesi, Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, e mail: meltemece@karabuk.edu.tr ORCID: 0000-0002- 5260-3925

A RESEARCH ON THE ISLAMIC FINANCIAL LITERACY OF UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

This study aims to determine the Islamic Financial Literacy (IFO) culture level and the psychological factors affecting this culture among undergraduate students. In the research, data collection was carried out using a survey method at Karabük University Faculty of Business Administration, using an "Islamic Financial Literacy Scale". Independent sample t test, Anova, Games-Howell and Horchberg's GT2 post-hoc analyzes and Pearson correlation test are the methods used in the analysis. When the research findings were examined, it was seen that the religiosity dimension had the highest score among the IFS sub-criteria. The dimension with the lowest score was in the helplessness dimension. As a result of the research, it was determined that the total increase in the IFO level was due to the increase in its subcategories and was related to awareness levels.

Keywords: Financial Literacy, Islamic Finance, Islamic Financial Literacy, T Test, Anova, Correlation

1. GİRİŞ

Finansal okuryazarlık (FO), finansal bilgilere etkili bir şekilde hakim olma yeteneği ve bu bilgileri kullanma yeteneği gerektiren bir kavramdır (Hastings vd., 2013). Kavramsal olarak finansal okuryazarlık bireyin kendi kendine yeterliliğini, istikrarı ve refahı destekleyen finansal kararlar için gereken güven, bilgi ve becerilere sahip olması anlamına gelmektedir. Doğru hedeflerin seçimi, belirli kararları gerektirdiğinden bu doğrultuda yapılacak planlar oluşturulması ve hedeflere ulaşılması amacıyla stratejik adımların atılmasını gerekli kılmaktadır. Etkatif bir plan stratejisi ile bütçe oluşturulmasını, parasal işlemler sürecinin yönetilmesini, tasarruf yapmayı ve uzun vadeli hedeflerle uyumlu yatırım kararları almayı kolaylaştırdığı belirtilmektedir (Singh, 2014). Bunun yanı sıra kişisel finansal riskleri değerlendirme ve yönetme yeteneği kazandırarak sigorta ürünlerini anlama, ihtiyaçları belirleme ve sağlık, yaşam, mal sorumluluk sigortası gibi konularda bilinçli kararlar alma konusunda rehberlik sağlamaktadır (Capuano ve Ramsay, 2011).

İFO ise bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini artırmanın ötesinde, İslami finans prensiplerini, farklı finansal araçların İslam dinine uyumluluğunu ve etik kuralları içeren bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarını ifade etmektedir (Abdul Rahman, 2010; Abdullah ve Anderson, 2015). İFO, İslam inancına sahip bireylerin finansal konularda bilinçli ve sorumlu kararlar alabilme yeteneğini geliştirmek için gerekli olmakla birlikte finansal ürünlerin karmaşıklığını anlayarak, finansal sistemde aktif bir şekilde yer almayı ve ahlaki değerlere uygun finansal fırsatlara erişimi teşvik etmektedir. İslam inancına, kurallarına bağlı şekilde oluşturulan İslami finans kavramı risk paylaşımı ve etik davranışlara vurgu yapmakta, spekülasyon durumlarının ve belirsizliklerin olduğu bir ortamda finansal işlemlerden kaçınmayı bireylerin hedefleri arasına koymasını sağlamaktadır (Alessie vd., 2011). Yapılan araştırmalar kişilerin İslami finansal davranışlara sahip olmasının dini gereklilikleri yerine getirmesi gibi doğru kararlar almasını, üstlendikleri risk düzeylerini düşürebilmeyi başardıklarını,

faiz ve aşırı belirsizlik ortamlarında karar almadan kaçındığını belirtilmektedir (Iqbal ve Llewellyn, 2002; Hussain vd., 2016)

İFO genel olarak ahlaki ve sosyal tutum ve davranışlar bakımından sorumlu finansal uygulamaların bilgisini içermekle birlikte, İslam inancına uyumlu ilkelerle bir yaşantı içinde bulunulmasını vurgulamaktadır. Finansal işlemlerde şeffaflık, adalet ve hesap verebilme durumlarının önemli hale gelmesini sağlayarak, bireylerin finansal amaçlarına ulaşması sürecinde topluma katkı sunmalarını olanak sağlamaktadır (Ab Rahman vd, 2018). İFO'nun geliştirilmesi ile bireylerin finansal anlayışının geliştirilmesi, İslami ilke ve değerlerle uyum gösteren bilinçli ve sorumluluk sahibi bireylerin ortaya çıkması sağlanacaktır (Al-Jayyousi, 2016). Burada vurgulanan önem doğrultusunda bu çalışma lisans düzeyinde eğitim alan öğrencilerin İslami Finansal Okuryazarlık (İFO) kültür düzeyini ve bu kültürü etkileyen psikolojik faktörleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada toplum içinde dinamik ve öncü bir grup olan üniversite öğrencilerine İFO ölçeği uygulanarak İFO kavramına ilişkin farkındalık düzeyi ve bu düzeyi etkileyen faktörler incelenmektedir. Çalışmada ilk olarak konuya ilişkin literatür taramasına yer verilmiş, sonrasında araştırma metodolojisi ile devam edilmiştir.

2. LİTERATÜR

Son yıllarda finansal yönetim ve becerilere verilen önemin artması ile finansal okuryazarlık kavramına ilişkin de yoğun çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Çalışmalarda üniversite öğrencileri kapsamında örneklemelerin belirlendiği ya da başka örneklem grupları üzerinde finansal bilgi düzeyi ile finansal tutum ve davranış kavramlarına ilişkin incelemeler söz konusudur. Finansal okuryazarlık konusuna ilişkin öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde; Sabri vd. (2010) tarafından yapılan çalışmada Malezya'daki üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlıkları ile tasarruf davranışları arasındaki ilişki incelenmiş, çalışma sonucunda finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışları arasında pozitif korelasyon tespit edilmiş, öğrencilerin tasarruf konusunda olumlu davranışlar gösterdikleri ve

daha az finansal sorun yaşadıkları vurgulanmıştır. Konuya ilişkin bir diğer çalışma Nidar ve Bestari (2012) tarafından yapılmıştır. Çalışmada üniversite öğrencileri üzerinde yapılan anket bulguları finansal okuryazarlık ile kişisel gelir, aile geliri, eğitim düzeyi ve sigorta sahipliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler üzerinde yapılan bir başka çalışma Shaari vd. (2013)'ne aittir. Çalışmada finansal okuryazarlık ile harcama alışkanlıkları ve eğitim yılları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ancak öğrencilerin yaşı, cinsiyeti ve finansal okuryazarlığı arasında negatif bir ilişki gözlenmiştir. Yine Ergün vd. (2014), Alkaya ve Yağlı (2015), Bayram (2015), Çam ve Barut (2015), Tüfekçi ve Dilek (2017), çalışmalarında öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin araştırmalar yapmışlardır.

İslami finansal okuryazarlık konusunda öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar incelendiğinde; Siti (2014) tarafından yapılan bir çalışmada üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık seviyeleri ve bu seviyeleri etki eden psikolojik ve demografik faktörler incelenmiştir. Araştırmada dindarlık en yüksek varyansa sahip değişken olarak saptanmış, bunu, çaresizlik ve finansal tatmin değişkeleri takip etmiştir. Bir başka çalışma Er vd. (2014) tarafından yapılmıştır. Çalışmada üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak düşük bulunmuştur. Bu çalışmanın çıkış noktası Abdul Rahim vd. (2016) ve Bekereci vd. (2018) tarafından yapılan çalışmalar olmuştur. Abdul Rahim vd, (2016) tarafından yapılan çalışmada lisans öğrencilerinin İFO düzeyi ve bu düzeyi etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmış çalışma sonucunda dindarlık en yüksek varyansa sahip değişken olmuştur. Bekereci vd. (2018) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, öğrencilerin İFO okuryazarlık düzeyi ve bu düzeye etki ettiği düşünülen psikolojik faktörlerin öğrenciler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada İFO düzeyi inanç düzlemi ile finansal uygulama düzleminde farklılaşmıştır. İnanç eğilimi düşünce boyutunda bir yatkinliği, finansal uygulama ise davranış boyutunda bir yatkinliği temsil etmektedir. İFO'yu etkileyen faktörlere bakıldığında dindarlık

faktörü her iki düzlem için etkili iken, çaresizlik boyutu inanç düzleminde, mali tatmin boyutu finansal uygulama düzeyinde etki göstermiştir.

Bu çalışmada da Abdul Rahim vd. (2016) tarafından geliştirilen ve Malezya'da uygulanan ölçeği Türkiye çerçevesinde uygulayan Bekereci vd. (2018) çalışmasında olduğu gibi aynı ölçek kullanılarak İFO düzeyi ve bu düzeyi etkileyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

İslami finans ilkelerinin unsurlarının geleneksel finans ilkeleri ile uyumsuz görülmesi araştırmanın çıkış noktasıdır. Bu sebeple İslami finansa okuryazarlık düzeyinin ne seviyede olduğu belirlenmek istenmiş, araştırma sorusu "İFO kültürü ve kültürünün oluşumunda etkili olan tanımlayıcı faktörlere (çaresizlik, dindarlık, finansal tatmin) ilişkin üniversite öğrencilerinin görüşleri nelerdir?" şeklinde sorulmuştur. Çalışma lisans düzeyinde eğitim alan öğrencilerin İslami Finansal Okuryazarlık (İFO) kültür düzeyini ve bu kültürü etkileyen psikolojik faktörleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla veri toplamak için yapılandırılmış bir anket tercih edilmiş ve toplumun geleceğini şekillendiren üniversite öğrencilerinin yönelik bir veri toplama gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Abdul Rahim vd. (2016) Bekereci vd (2018) tarafından uygulanan ölçek kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde örgün ve ikinci öğretim olarak lisans eğitimini sürdüren öğrencilerle sınırlandırılmıştır. Örneklem seçiminde tesadüfi örnekleme tercih edilmiş ve Google Forms uygulaması ile kullanılabilir 344 anket üzerinden veriler elde edilmiştir. İFO ölçeği dört kısımdan oluşmakta olup ilk kısımda 5 adet seçenekli soru tipi, ikinci kısımda 48 adet İslami finansa ait anlayışların, tutumların ve davranışların ölçülmesine dair 6 seçenekli likert soru tipleri, üçüncü kısımda 20 adet 3 seçenekli likert soru tipleri ve dördüncü kısımda sosyodemografik soru tipleri yer almaktadır.

3.1.Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma sorusu "İFO kültürü ve kültürünün oluşumunda etkili olan tanımlayıcı faktörlere (çaresizlik, dindarlık, finansal tatmin) ilişkin üniversite öğrencilerinin görüşleri nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede araştırmaya ilişkin hipotezler:

H1: Üniversite öğrencilerinin İFO düzeyleri ve alt kategori ortalamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2: Üniversite öğrencilerinin İFO düzeyleri ve alt kategori ortalamaları yaşa göre farklılık göstermektedir.

H3: Üniversite öğrencilerinin İFO düzeyleri ve alt kategori ortalamaları okudukları bölüme göre farklılık göstermektedir.

H4: Üniversite öğrencilerinin İFO düzeyleri ve alt kategori ortalamaları sınıf düzeylerine göre farklılık göstermektedir.

H5: Üniversite öğrencilerinin İFO düzeyleri ve alt kategori ortalamaları dindarlık düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H6: Üniversite öğrencilerinin İFO düzeyi ile inanç eğilimi boyutu ile çaresizlik, dindarlık ve finansal tatmin arasında ilişki vardır.

H7: Üniversite öğrencilerinin İFO düzeyi ile finansal uygulama boyutu arasında çaresizlik, dindarlık ve finansal tatmin ile ilişkilidir.

3.2.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada sosyodemografik bulgulara ilişkin değerlendirmelerde frekanslarının yüzdeler oranları (%) şeklinde tablolarla sunulmuştur. İFO ölçeğine ilişkin kategoriler sınıflandırılmış ve istatistiki olarak "X (ortalama)" ve "σ (standart sapma)" değerleriyle incelenmiştir. Araştırmada hangi analizin kullanılacağına karar vermeden önce, verilerin normal dağılıma uyup uymadığı, çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiş-1.5 ile +1.5 aralığında olduğu belirlenmiştir. Normal dağılıma

uyan veriler için ikili grup karşılaştırmalarında Bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında ANOVA kullanılmıştır. Farklıların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için Games-Howell ve Horchberg's GT2 post-hoc analizleri uygulanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ölçek alt boyutları arasındaki ilişkide Pearson korelasyon testi uygulanmıştır. Alt boyutların inanç eğilimi ve finansal uygulamalara olan etkisini belirlemek içinde regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma verileri incelenmeden faktör analizi yapılmış ve faktör analizinde verilerin uygunluğunun değerlendirilmesi için Bartlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem uygunluk testi kullanılmıştır. Araştırmada Barnett Küresellik Testinde $p < 0,05$ ve KMO değeri 0,809 ile faktör analizi için uygun olduğu, Varimax eksen döndürme tekniği kullanılarak faktör analizi sonucunda öz değerleri 1'den büyük olan toplam 5 faktör elde edilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur (Kohıstani, 2023, s.72-74).

4. BULGULAR ve YORUM

Araştırmada ilk olarak ölçeğe ilişkin güvenilirlik analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Ölçeğe İlişkin Güvenilirlik Analizi

	Önermeler	Cronbach's Alpha	
İnanç Eğilimi Boyutu	Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum	,635	,604
	Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım	,587	
	İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım	,608	
	İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim	,595	
	İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim	,597	
Finansal Uygulama Boyutu	Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edip edemeyeceğimi bilirim	,609	,602
	Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim	,618	
	İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim	,600	
	Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim	,587	
	Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim	,597	
Çaresizlik	Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemim imkânsız olduğunu hissediyorum	,727	,736
	Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum	,737	
	Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum	,746	
	Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok	,729	
	Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum	,742	
Dindarlık	Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum	,738	,738
	İslam'a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır	,737	
	Dinimde güç ve teselli buluyorum	,739	
	Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım	,742	
	Her zaman kendimi Haram kazançtan uzak tutarım	,736	
Mali Tatmin	Her zaman Allah'a kulluk görevlerimi yerine getirmeye gayret ederim.	,737	
	Param nadiren biter	,739	,737
	Şu an ki mali durumumdan memnunum	,732	
	Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir	,738	
	Finansal yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum	,739	
Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum	,741		

Tablo 1 incelendiğinde boyutlara ilişkin güvenilirlik düzeylerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. İnanç eğilimi boyutu alfa değeri, 0,604, Finansal uygulama boyutu alfa değeri 0,602, çaresizlik boyutu alfa değeri 0,736, dindarlık boyutu alfa eğilimi 0,738 ve mali tatmin boyutu alfa değeri 0,737 olmuştur.

Tablo 2: Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı

Sosyo-Demografik Veriler		Sıklık (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	101	29,4
	Erkek	243	70,6
Yaş	20-25	298	86,6
	26-30	34	9,9
	31-35	7	2,0
	36 ve üzeri	5	1,5
Bölüm	Aktüerya	39	11,3
	İşletme	198	57,6
	Uluslararası Tic. ve Fin.	14	4,1
	Halkla İlişkiler	68	19,8
	Diğer	25	7,3
	Toplam	344	100,0

Tablo 2’de katılımcıların %70,6’sının erkek, %86,6’sının 20-25 yaş aralığında ve %57,6’sının işletme bölümünde olduğu görülmektedir.

İFO ve inanç eğilimleri alt kategorileri ile ilgili değerlendirmeler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: İslami finansal okuryazarlık ve inanç eğilimleri boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

İslami Finansal Okuryazarlık ve İnanç Eğilimleri Boyutu	Kesinlikle		Kararsızım		Kesinlikle
	Hayır	Hayır		Evet	Evet
	N	N	N	N	N
	%	%	%	%	%
Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum.	28	103	95	40	78
Fonların, sadece İslam’ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım.	8,1	29,9	27,6	11,6	22,7
İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.	17	43	119	101	64
İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim	4,9	12,5	34,6	29,4	18,6
İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim.	11	35	155	77	66
	3,2	10,2	45,1	22,4	19,2
	17	22	149	103	53
	4,9	6,4	43,3	29,9	15,4
	0	29	153	101	61
	,0	8,4	44,5	29,4	17,7

Tablo 3’e göre, İFO ve inanç eğilimleri boyutuyla ilgili ifadeler değerlendirildiğinde; en yüksek oranda "Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum." ifadesine %29,9 oranında olumsuz yanıt verildi. Bunun yanı sıra, "Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım." ifadesine %34,6 oranında kararsız yanıt, "İslam'da, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım." ifadesine %45,1

oranında kararsız yanıt, "İslam'da başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim." ifadesine %43,3 oranında kararsız yanıt ve "İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın, yani karaborsacılığın İslam'da yasak olduğunu bilirim." ifadesine %44,5 oranında kararsız yanıt verilmiştir.

İFO ve finansal uygulama boyutuyla ilgili ifadelerin değerlendirilmesi Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: İslami finansal okuryazarlık ve finansal uygulama boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Uygulama Boyutu	Kesinlikle Hayır		Kararsızım	Kesinlikle Evet						
	N	%		N	%					
Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edip edemeyeceğimi bilirim	14	4,1	34	9,9	169	49,1	50	14,5	77	22,4
Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim	10	2,9	41	11,9	126	36,6	73	21,2	94	27,3
İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim	15	4,4	29	8,4	170	49,4	60	17,4	70	20,3
Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim	19	5,5	46	13,4	130	37,8	80	23,3	69	20,1
Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim	12	3,5	39	11,3	147	42,7	80	23,3	66	19,2

Tablo 4'e göre, İFO ve finansal uygulama boyutuyla ilgili ifadeler değerlendirildiğinde; en yüksek oranda "Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edip edemeyeceğimi bilirim" ifadesine %49,1 oranında kararsız yanıt verilmiştir. Ayrıca, "Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim" ifadesine %36,6 oranında kararsız yanıt, "İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim" ifadesine %49,4 oranında kararsız yanıt, "Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim" ifadesine %37,8 oranında kararsız yanıt, ve "Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim" ifadesine %42,7 oranında kararsız yanıt verilmiştir.

İFO ve çaresizlik boyutuyla ilgili ifadelerin değerlendirilmesi Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: İslami finansal okuryazarlık ve çaresizlik boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

İslami Finansal Okuryazarlık ve Belirleyici Faktör Çaresizlik Boyutu	Kesinlikle		Kararsızım		Kesinlikle
	Hayır	Hayır		Evet	Evet
	N	N	N	N	N
	%	%	%	%	%
Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemin imkânsız olduğunu hissediyorum	88	122	59	18	57
	26,6	35,5	17,2	5,2	16,6
Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum	95	104	56	29	60
	27,6	30,2	16,3	8,4	17,4
Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum	42	44	139	43	76
	12,2	12,8	40,4	12,5	22,1
Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok	80	128	54	22	60
	23,3	37,2	15,7	6,4	17,4
Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum	78	98	79	20	69
	22,7	28,5	23,0	5,8	20,1

Tablo 5'e göre, İFO ve çaresizlik boyutuyla ilgili ifadeler değerlendirildiğinde; en yüksek oranda "Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemin imkânsız olduğunu hissediyorum" ifadesine %35,5 oranında olumsuz yanıt verilmiştir. Ayrıca, "Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum" ifadesine %30,2 oranında olumsuz yanıt, "Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum" ifadesine %40,4 oranında kararsız yanıt, "Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok" ifadesine %37,2 oranında olumsuz yanıt, "Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum" ifadesine %28,5 oranında olumlu yanıt verilmiştir.

İFO ve dindarlık boyutuyla ilgili ifadelerin değerlendirilmesi Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: İslami finansal okuryazarlık ve dindarlık boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

İslami Finansal Okuryazarlık ve Belirleyici Faktör Dindarlık Boyutu	Kesinlikle Hayır	Hayır	Kararsız	Evet	Kesinlikle Evet
	N %	N %	N %	N %	N %
Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum	11 3,2	11 3,2	129 37,5	143 41,6	50 14,5
İslam'a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır	13 3,8	7 2,0	135 39,2	137 39,8	52 15,1
Dinimde güç ve teselli buluyorum	10 2,9	14 4,1	134 39,0	143 41,6	43 12,5
Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım	14 4,1	18 5,2	137 39,8	114 33,1	61 17,7
Her zaman kendimi haram kazançtan uzak tutarım	9 2,6	16 4,7	126 36,6	141 41,0	52 15,1
Her zaman Allah'a kulluk görevimi yerine getirmeye gayret ederim	12 3,5	14 4,1	130 37,8	126 36,6	62 18,0

Tablo 6'ya göre, İFO ve dindarlık boyutuyla ilgili ifadeler değerlendirildiğinde; en yüksek oranda "Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum" ifadesine %41,6 oranında olumlu yanıt verilmiştir. Ayrıca, "İslam'a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır" ifadesine %39,8 oranında olumlu yanıt, "Dinimde güç ve teselli buluyorum" ifadesine %41,6 oranında olumlu yanıt, "Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım" ifadesine %39,8 oranında kararsız yanıt, "Her zaman kendimi haram kazançtan uzak tutarım" ifadesine %41 oranında olumlu yanıt, "Her zaman Allah'a kulluk görevimi yerine getirmeye gayret ederim" ifadesine %37,8 oranında kararsız yanıt verilmiştir.

İFO ve finansal tatmin boyutuyla ilgili ifadelerin değerlendirilmesi Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: İslami finansal okuryazarlık ve finansal tatmin boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

	Kesimlikle Hayır	Hayır	Kararsızım	Evet	Kesimlikle Evet
İslami Finansal Okuryazarlık ve Belirleyici Faktör	N	N	N	N	N
Finansal Tatmin Boyutu	%	%	%	%	%
Param nadiren biter	28	48	112	91	65
	8,1	14,0	32,6	26,5	18,9
Şu an ki mali durumumdan memnunum	32	46	119	78	69
	9,3	13,4	34,6	22,7	20,1
Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir	33	68	115	56	72
	9,6	19,8	33,4	16,3	20,9
Mali yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum	23	41	136	77	67
	6,7	11,9	39,5	22,4	19,5
Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum	83	120	48	19	74
	24,1	34,9	14,0	5,5	21,5

Tablo 7'ye göre, İFO ve finansal tatmin boyutuyla ilgili ifadeler değerlendirildiğinde; en yüksek oranda "Param nadiren biter" ifadesine %32,6 oranında kararsız yanıt verilmiştir. Ayrıca, "Şu anki mali durumumdan memnunum" ifadesine %34,6 oranında kararsız yanıt, "Şu anki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir" ifadesine %33,4 oranında kararsız yanıt, "Mali yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum" ifadesine %39,5 oranında kararsız yanıt, "Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum" ifadesine %14 oranında olumsuz yanıt verilmiştir.

Araştırmada kullanılan İFO ölçeğine ait ifadelerin değerlendirilmesi Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Araştırmada kullanılan İslami finansal okuryazarlık ölçeğine ait ifadelerin değerlendirilmesi

İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği	Ort.	SS.
1-Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edemeyeceğimi bilirim.	3,41	1,065
2-Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim	3,58	1,098
3-Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum.	3,11	1,281
4-İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim	3,41	1,040
5. Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım	3,44	1,081
6. Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim.	3,39	1,114
7. İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.	3,44	1,014
8. İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim.	3,44	,991
9. İslamda aklın veya örfün uygun gördüğü ölçülerin dışına çıkmamanın ve kaynakları meşru olmayan amaçlar için harcamanın israf olduğunu bilirim	3,49	,916
10. Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim.	3,43	1,034
11. İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim.	3,48	1,055
12. Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemim imkânsız olduğunu hissediyorum	2,52	1,366
13. Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum.	2,58	1,420
14. Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum.	3,19	1,262
15. Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok	2,56	1,375
16. Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum	2,72	1,407
17. Kendim için daha iyiye dönüştüremediğim şeyleri terk edebilirim.	3,21	1,174
18. İsteddiğimi asla elde edemiyorum. Bu yüzden, herhangi bir şeyi istemek gereksiz geliyor.	2,41	1,354
19. Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum	3,61	,887
20. İslam'a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır.	3,60	,901
21. Genelde, sıkıntılardan kurtulmak (rahatlamak) ve korunma arzusuyla ibadet ederim	3,33	1,041
22. Dinimde güç ve teselli buluyorum	3,57	,868
23. Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım	3,55	,976
24. Her zaman kendimi Haram kazançtan uzak tutarım	3,60	,890
25. Her zaman Allah'a kulluk görevlerimi yerine getirmeye gayret ederim	3,62	,944
26. Param nadiren biter.	3,34	1,172
27. Şu an ki mali durumumdan memnunum.	3,31	1,202
28. Finansal bir zorlukla karşılaşsam, bununla belli bir dönem için baş edebilirim	3,47	1,049
29. Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir	3,19	1,245
30. Finansal yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum.	3,36	1,124
31. Şu an ki mali durumumu geliştirmek için çabalıyorum.	3,46	,893
32. Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum	2,65	1,455

Tablo 8'e göre, İFO Ölçeği ifadelerinin ortalama puanları değerlendirildiğinde; en yüksek ortalama puanlara "Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum" (ortalama: 3.61) ve "Her zaman Allah'a kulluk görevlerimi yerine getirmeye gayret ederim" (ortalama: 3.62) ifadelerinin sahip olduğu görülmüştür. En düşük ortalama puanlara sahip ifadeler ise; "Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir

anlamı yok" (ortalama: 2.56) ve "Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemim imkânsız olduğunu hissediyorum" (ortalama: 2.52) olarak belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan İFO ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9: Araştırmada kullanılan İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Ort.	S.S.
İnanç Eğilimi	3,3831	,59976
Finansal Uygulama	3,4453	,59584
Çaresizlik	2,7174	,93218
Dindarlık	3,5940	,59535
Mali Tatmin	3,1709	,78919

Tablo 9'a göre, İFO Ölçeği alt boyutları incelendiğinde; inanç eğilimi boyutu $3,38\pm 0,599$, finansal uygulama boyutu $3,44\pm 0,595$, çaresizlik boyutu $2,71\pm 0,932$, dindarlık boyutu $3,59\pm 0,595$, mali tatmin boyutu ise $3,17\pm 0,789$ olarak belirlenmiştir. Dindarlık boyutunun en yüksek puanı alırken, çaresizlik boyutunun en düşük puanı elde edildiği gözlemlenmiştir.

Cinsiyete göre İFO Ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10: Cinsiyete göre İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	Ort.	Sd.	t	p*
İnanç Eğilimi	Kadın	101	3,42	,562	,691	,490
	Erkek	243	3,37	,615		
Finansal Uygulama	Kadın	101	3,41	,632	-,671	,503
	Erkek	243	3,46	,581		
Çaresizlik	Kadın	101	2,84	,966	1,519	,130
	Erkek	243	2,67	,915		
Dindarlık	Kadın	101	3,63	,542	,796	,426
	Erkek	243	3,58	,616		
Mali Tatmin	Kadın	101	3,06	,821	-1,725	,085
	Erkek	243	3,22	,772		

* Bağımsız Örneklem t testi

Tablo 10'da cinsiyete göre İFO ölçeği alt boyutları değerlendirildiğinde; istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmemiştir ($p>0.05$). Bu durum, cinsiyet değişkeninin bireylerin İFO özelliklerinde belirgin bir farklılık yaratmadığını göstermektedir.

Araştırmada kullanılan yaş değişkenine göre İFO Ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11: Yaşa göre İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Yaş	n	Ort.	Sd.	f	p*
İnanç Eğilimi	20-25	298	3,36	,591	3,779	,011**
	26-30	34	3,60	,528		
	31-35	7	3,60	,577		
	36 ve üzeri	5	2,76	1,052		
Finansal Uygulama	20-25	298	3,43	,587	,208	,891
	26-30	34	3,49	,629		
	31-35	7	3,45	,377		
	36 ve üzeri	5	3,60	1,120		
Çaresizlik	20-25	298	2,71	,929	1,621	,184
	26-30	34	2,88	,958		
	31-35	7	2,40	,765		
	36 ve üzeri	5	2,00	,938		
Dindarlık	20-25	298	3,59	,596	,216	,885
	26-30	34	3,62	,471		
	31-35	7	3,61	,369		
	36 ve üzeri	5	3,40	1,377		
Mali Tatmin	20-25	298	3,14	,801	1,499	,215
	26-30	34	3,42	,634		
	31-35	7	2,97	,243		
	36 ve üzeri	5	3,04	1,268		

*ANOVA **Hochberg's GT2 post hoc

Tablo 11'de yaşa bağlı olarak İFO ölçeği alt boyutları incelendiğinde, özellikle inanç eğilimi alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0.011). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Levene testi değerlendirilmiş ve ardından Hochberg's GT2 post hoc analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, 30 yaş ve üzeri gruptakilerin inanç eğilimlerinin, daha genç yaş gruplarına kıyasla anlamlı ölçüde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, 20-25 yaş grubunun inanç eğilimlerinin, 26-30 yaş grubuna göre daha düşük olduğu gözlemlenmiştir.

İFO Ölçeği alt boyutlarına göre bölüm bazında yapılan değerlendirme Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12: Bölüme göre İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Bölüm	n	Ort.	Sd.	f	p*
İnanç Eğilimi	Aktüerya	39	3,36	,567	,395	,812
	İşletme	198	3,37	,666		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	3,31	,674		
	Halkla İlişkiler	68	3,39	,372		
	Diğer	25	3,52	,574		
Finansal Uygulama	Aktüerya	39	3,39	,545	,364	,834
	İşletme	198	3,44	,664		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	3,46	,380		
	Halkla İlişkiler	68	3,51	,424		
	Diğer	25	3,37	,621		
Çaresizlik	Aktüerya	39	2,68	,969	4,691	,001**
	İşletme	198	2,82	,963		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	2,71	,840		
	Halkla İlişkiler	68	2,32	,654		
	Diğer	25	3,07	1,049		
Dindarlık	Aktüerya	39	3,62	,358	,351	,843
	İşletme	198	3,56	,682		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	3,57	,591		
	Halkla İlişkiler	68	3,65	,334		
	Diğer	25	3,64	,724		
Mali Tatmin	Aktüerya	39	3,20	,545	,864	,486
	İşletme	198	3,21	,862		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	3,33	,763		
	Halkla İlişkiler	68	3,07	,599		
	Diğer	25	3,00	,963		

*ANOVA **Games-Howell post hoc

Tablo 12'de, bölümlere göre İFO ölçeği alt boyutları incelendiğinde, özellikle çaresizlik alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0.001). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Levene testi kullanılmış ve daha sonra Games-Howell post hoc analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, diğer meslek gruplarının çaresizlik düzeyinin, Aktüerya, işletme, uluslararası ticaret ve finans halkla ilişkiler bölümlerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İFO Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13: İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi

		İnanç Eğilimi	Finansal Uygulama	Çaresizlik	Dindarlık	Finansal Tatmin
İnanç Eğilimi	r	1				
Finansal Uygulama	r	0,504**	1			
Çaresizlik	r	0,195**	0,207**	1		
Dindarlık	r	0,484**	0,431**	0,176**	1	
Finansal Tatmin	r	0,363**	0,332**	0,234**	0,348**	1

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 13'e göre, İFO ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde, finansal uygulama ve inanç eğilimi arasında pozitif yönde orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=0.504$, $p<0.01$). Çaresizlik ile inanç eğilimi ($r=0.195$, $p<0.01$) ve finansal uygulama ($r=0.207$, $p<0.01$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Dindarlık ile inanç eğilimi ($r=0.484$, $p<0.01$), finansal uygulama ($r=0.431$, $p<0.01$) ve çaresizlik ($r=0.176$, $p<0.01$) arasında pozitif yönde düşük-orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Finansal tatmin ile inanç eğilimi ($r=0.363$, $p<0.01$), finansal uygulama ($r=0.332$, $p<0.01$), çaresizlik ($r=0.234$, $p<0.01$) ve dindarlık ($r=0.348$, $p<0.01$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, alt boyutlardan biri arttığında, diğerinin de arttığı gözlemlenmiştir.

İFO ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, inanç eğilimine olan etkisinin değerlendirilmesi Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14: İslami finansal okuryazarlık ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, inanç eğilimine olan etkisinin değerlendirilmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	f	R2	p (model)
İnanç Eğilimi	Çaresizlik	,049	1,614	,107	44,741	,283	,000
	Dindarlık	,402	8,105	,000			
	Mali Tatmin	,157	4,135	,000			

*Regresyon Analizi

Tablo 14'e İFO ölçeğinin çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının inanç eğilimine olan etkisi incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir etki belirlenmiş ve oluşturulan model, inanç eğiliminin %28,3'ünü tek başına açıklamaktadır ($p=0.000$). Daha detaylı olarak, bir birimlik dindarlık artışıyla birlikte inanç eğilimi %40,2 oranında artmakta ($\beta=0,402$, $R2=0,283$), mali tatmindeki bir birimlik artış ise inanç eğilimini %15,7 oranında artış göstermektedir ($\beta=0,157$, $R2=0,283$).

İFO ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının finansal uygulamaya olan etkisinin değerlendirilmesi Tablo 15'te ayrıntılı bilgiler sunulmuştur.

Tablo 15: İslami finansal okuryazarlık ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, finansal uygulamaya olan etkisinin değerlendirilmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	f	R2	p (model)
Finansal Uygulama	Çaresizlik	,065	2,073	,039	34,563	,234	,000
	Dindarlık	,349	6,844	,000			
	Mali Tatmin	,142	3,637	,000			

*Regresyon Analizi

İFO ölçeği çerçevesinde çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının finansal uygulamaya olan etkisinin değerlendirildiği analizde, istatistiksel olarak anlamlı bir etki belirlenmiş ve oluşturulan model, inanç eğiliminin %23,4'ünü tek başına açıklamaktadır ($p=0.000$). Bu bağlamda, bir birimlik çaresizlik artışıyla inanç eğilimi %6,5 oranında artacaktır ($\beta=0,065$, $R^2=0,234$). Aynı şekilde, bir birimlik dindarlık artışıyla inanç eğilimi %34,9 oranında artmakta ($\beta=0,349$, $R^2=0,234$), mali tatmindeki bir birimlik artış ise inanç eğilimini %14,2 oranında artış göstermektedir ($\beta=0,142$, $R^2=0,234$). Bu etkileşimler İFO ölçeği içindeki çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, finansal uygulama ile ilişkisini detaylı bir şekilde açıklamaktadır.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

İFO, bireylerin mali işleri hakkında bilinçli ve istikrarlı karar almalarını sağlamada ve onları İslami finansın ilke ve değerleriyle uyumlu tutum ve davranışlarda bulunmalarını sağlayan bir anlayış ve birikim düzeyidir. (Janor vd, 2016; Sabre, 2020). Bireyler İslami finansın temel hususlarını kavrayarak bütçeleme, tasarruf, yatırım ve borç yönetimi konusunda daha doğru kararlara yönelmektedirler. Bu bilgi, finansal hedeflerini dini inançlarıyla uyumlu hale getirmelerine olanak tanıyarak tatmin duygusunu ve gönül rahatlığını desteklemektedir (Khan ve diğerleri, 2019). Bu çalışmada da İslami finansın geleneksel finansal uygulamalarla uyum içinde olmayan unsurları vurgulanarak, üniversite öğrencileri kapsamında İslami finansal okuryazarlığın durumu karakterize edilmeye çalışılmış ve böylece finansal sistemde

henüz yeni kararlar almaya başlayan öğrencilerin konuya ilişkin düzeyi tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılanların sosyo-demografik verilerinin dağılımları değerlendirildiğinde katılımcıların %70,6'sının erkek, %86,6'sının 20-25 yaş, %57,6'sının işletme bölümünde eğitim görmektedir. İFO ölçeğindeki ifadelerin ortalamaları incelendiğinde, en güçlü inançların Allah'ın kaderine olan iman ve Allah'a ibadet konusundaki bağlılıkla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu ifadeler, sarsılmaz bir taahhüt ve kararlılıkla Allah'a olan inançları yansıtmaktadır. Diğer taraftan, daha düşük puan alan ifadeler, ulaşılamaz gibi görünen hedeflere çaba sarf etmenin boşuna olduğu algısı ve istenen hedeflere ulaşmanın ne kadar çaba gösterilirse gösterilsin mümkün olamayacağı hissiyle ilişkilidir. İncelenen alt kategoriler arasında, en yüksek puanın dindarlık boyutuyla ilişkilendirildiği görülmüştür ve bu boyut ortalama $3,59 \pm 0,595$ puan sergilemektedir. En düşük puan alan boyut ise çaresizlik boyutudur, bu boyut ortalama $2,71 \pm 0,932$ puan göstermektedir.

Sosyo-demografik değişkenlere göre İFO alt boyutlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Cinsiyet bazında yapılan değerlendirmede, bireylerin İFO özelliklerinin farklılaşmadığı belirlenmiş ve H1 hipotezi reddedilmiştir. Yaşa göre yapılan analizde, 30 yaş ve üzeri grubun, daha genç yaş gruplarına göre inanç eğilimlerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 20-25 yaş grubunun, 26-30 yaş grubuna göre daha düşük inanç eğilimlerine sahip olduğu bulunmuş ve H2 hipotezi kabul edilmiştir. Bölüm gruplarına göre değerlendirildiğinde ise, diğer bölüm gruplarının çaresizlik düzeyinin Aktüerya, İşletme, Uluslararası Ticaret ve Finans ile halkla ilişkiler bölümlerine göre daha yüksek olduğu saptanmış ve H3 hipotezi kabul edilmiştir.

Ölçek alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, finansal uygulama ile inanç eğilimi arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki, çaresizlik ile inanç eğilimi ve finansal uygulama arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki, dindarlık ile inanç eğilimi,

finansal uygulama ve çaresizlik arasında ise düşük-orta düzeyde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Finansal tatmin ile inanç eğilimi, finansal uygulama, çaresizlik ve dindarlık arasında ise düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Bu sonuçlar, bir alt boyuttaki artışın diğer alt boyutlardaki artışlarla birlikte gerçekleştiğini göstermekte ve H4 hipotezi kabul edilmiştir.

İFO ölçeği alt boyutları olan çaresizlik, dindarlık ve mali tatminin, inanç eğilimine ve finansal uygulamaya olan etkisi değerlendirildiğinde, anlamlı bir etki tespit edilmiştir. Örneğin, bir birimlik dindarlık artışında inanç eğilimi %40,2 oranında artmaktadır. Aynı şekilde, mali tatmindeki bir birimlik artışın inanç eğilimini %15,7 oranında artırdığı görülmüş ve H5 hipotezi kabul edilmiştir. Çaresizlikteki bir birimlik artışın ise inanç eğilimini %6,5 oranında artırdığı belirlenmiş ve H6 hipotezi kabul edilmiştir. Dindarlık artışında %34,9 oranında, mali tatmin artışında ise %14,2 oranında inanç eğilimi artışı gözlemlendiğinden H7 hipotezi kabul edilmiştir.

Sonuç olarak, finansal okuryazarlık bilgisinin genel artış düzeyi, alt kategorilerdeki artışlarla birlikte değerlendirildiğinde farkındalık düzeyi ile ilişkilidir. Bu bulgular, Atkinson ve Messy (2012) Nidar ve Bestari (2012), Ergün vd. (2014), Abdillahi (2015), Tuna ve Ulu (2016), Bekereci (2018) çalışmalarının sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Ab Rahman, S., Tajudin, A., & Tajuddin, A. F. A. (2018). The Significant Role of Islamic Financial Literacy Among College Students in Malaysia. *International Journal of Managerial Studies and Research*, 6(11), 2349-0349
- Abdillahi, A. M. (2015). *Determinants of Islamic Financial Literacy Towards Retirement Planning*. (Unpublished Master's dissertation), Universiti Utara Malaysia.
- Abdul Rahman, A. R. (2010). Shariah Audit For Islamic Financial Services: The Needs And Challenges. *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research*.
- Abdullah, M. A. ve Anderson, A. (2015). Islamic Financial Literacy Among Bankers in Kuala Lumpur. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 3(2), 79-94.
- Abdul Rahim, S. H., Rosemaliza, A.R. ve Hamed, A.B. (2016). "Islamic Financial Literacy and its Determinants Among University Students: An Exploratory Factor Analysis", *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6/7, 32-35.
- Al-Jayyousi, O. R. (2016). *Islam and sustainable development: New worldviews*. Routledge.
- Alessie, R., Van Rooij, M. ve Lusardi, A. (2011). Financial Literacy And Retirement Preparation in the Netherlands. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(4), 527-545.
- Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (40), 585-599.
- Atkinson, A. ve Messy, F.A. (2012) Measuring Financial Literacy – Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, Erişim Adresi:http://www.oecdilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financialliteracy_5k9csfs90fr4-en. Erişim Tarihi 06.06.2023.
- Bayram, S. S. (2015). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

- Bekereci, N. E., Ayriçay, Y. ve Dündar, K. Ö. K. (2018). İslami Finansal Okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde Bir Alan Araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 45-60.
- Capuano, A. ve Ramsay, I. (2011). What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics. *An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics U of Melbourne Legal Studies Research Paper*, 540.
- Çam, A. V. ve Barut, A. (2015). Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Ön Lisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 4(7), 63-72.
- Ergün, B., Şahin, A. ve Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34(7), 847-864.
- Hastings, J. S., Madrian, B. C. ve Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial Literacy, Financial Education, and Economic Outcomes. *Annu. Rev. Econ.*, 5(1), 347-373.
- Hussain, M., Shahmoradi, A., ve Turk, R. (2016). An Overview of Islamic Finance. *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 7(01), 1650003.
- Iqbal, M. ve Llewellyn, D. T. (2002). *Islamic Banking And Finance: New Perspectives on Profit Sharing And Risk*. Edward Elgar Publishing.
- Janor, H., Yakob, R., Hashim, N. A., Zanariah, Z. ve Wel, C. A. C. (2016). Financial Literacy and investment Decisions in Malaysia and United Kingdom: A Comparative Analysis. *Geografia*, 12(2).
- Khan, M., Han, N. H., HOI, S. ve Bae, J. H. (2019). Good Faith Principle of Contract Law For the İslamic Banking System. *Utopia y Praxis Latinoamericana*, 24(5), 239-251.

- Kohistani, M.N. (2023). *Üniversite Öğrencilerinin İslami Finansal Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma*, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Nidar, S. R. ve Bestari, S. (2012). Personal Financial Literacy Among University Students (Case Study At Padjadjaran University Students, Bandung, Indonesia). *World Journal of Social Sciences*, 2(4), 162-171.
- Sabri, M. F., MacDonald, M., Hira, T. K. ve Masud, J. (2010). Childhood Consumer Experience and the Financial Literacy of College Students nn Malaysia. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 38(4), 455-467.
- Shaari, M., Hussain, N. ve Ismail, M. (2013). Relationship Between Energy Consumption and Economic Growth: Empirical Evidence For Malaysia. *Business Systems Review*, 2(1), 17-28.
- Singh, U. (2014). Financial Literacy And Financial Stability Are Two Aspects Of Efficient Economy. *Journal of Finance, Accounting and Management*, 5(2), 59.
- Siti Hafizah, A. R. (2014). *Psychosocial Factors And Gender Influencing The Level Of Islamic Financial Literacy*. Universiti Utara Malaysia, Doctoral Dissertation.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2013). *Using Multivariate Statistics*. 497-516). Boston, MA: Pearson Publishing.
- Tuna, G. ve Ulu, M. O. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma *International Journal of Management Economics and Business*, 12, 128.
- Tüfekçi, M. T. ve Dilek, Ö. (2022). Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Araştırma: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Örneği. *The Journal of International Scientific Researches*, 7(1), 99-113.